

ביאורים

ישנם דברים שבמהלך כל הדורות תמיד נמצאו כאלה שעסקו בהם. נראה שאחד מהדברים הללו הוא שתמיד היו כאלה שידעו או שטענו שידעו, על פי כל מיני כוכבים וניחושים, מהו הזמן המתאים לעשות כל מעשה - לקנות דברים או למוכרם, להכיר חברים חדשים, לצאת לדרך וכדומה. בני האדם נהנים מהרעיון, שהרי הם אינם יודעים אם הצעדים שאותם הם שוקלים לעשות הם צעדים נכונים, וכך הם מקבלים חיזוק משמעותי שהדבר כדאי או לא כדאי.

אולם התורה מתנגדת לכך. היא מצווה אותנו - "ולא תעננו", ואוסרת לפעול על פי שיטות אלו. אם נאמר, כדברי הרמב"ם, שמדובר בדברים שהם שטות גמורה, ואין בהם כל אמת, מובן מאליו שהתורה תרצה להרחיק את האדם מטעויות אלו. אולם אם נאמר כשיטה האחרת, שבה הולך הר"ן, שלעיתים יש ממש באותן תחזיות עתידיות, הדבר, לכאורה, אינו מובן, מדוע אסרה אותו עלינו התורה? וכי מה אכפת לבורא עולם שנדע מתי לעשות כל דבר?

התשובה לשאלות אלו טמונה בהבנה שהתורה דואגת לכוון אותנו לדרכים ישירות. היא מקפידה שנזכור את המהות שלשמה באנו לעולם, ומרחיקה אותנו מלשקוע בענייני העולם הזה. העולם שבו אנו חיים, מבלבל מאד, הוא שואב את האדם להשתעבד אליו, ולהתרגל לשים בראש מעייניו את מה שקיים בו, בעוד שבאמת הוא רק 'פרודור', הוא רק כלי למילוי רצון הבורא, ולגילוי הקדושה בו. אם האדם יתרגל ללכת על פי העצות של המעוננים, הוא עלול ליחס חשיבות עליונה לכוכבים שמהם למדו בני האדם מה כדאי לעשות בכל זמן, ולא להבין שגם הכוכבים וכל מה שבעולם הם אך ורק מכוחו של הקב"ה.

וכמו שראינו בעניין ראיית העתיד, כך גם כאן. אין הכוונה שההולכים בדרך ה' יפסידו. הקב"ה, שהוא בורא הכל, מנהיג את עולמו באופן כזה שמי שהולך בדרכו מונהג בהנהגה אחרת לחלוטין. כשעם ישראל הולך בדרך ה' הוא מתעלה מעל כל הדברים הללו והקב"ה מצליח את דרכו, והוא אינו כפוף כלל לענייני הכוכבים והמזלות ולא זקוק להם כדי להצליח, ולכן אין לו צורך לדעת אותם.

הרחבות

• המדרון החלקלק לעבודה זרה

וַיְהִי אֶפְשָׁר שִׁימְשֹׁךְ מִזָּה שִׁיעֲבֹדָם. הר"ן מבאר שאיסור ההליכה בדרכי האמורי הוא מעין גזירה שמא יבואו לעבוד עבודה זרה. הרמב"ם מתאר את שלבי הידרדרות האנושות לעבודה זרה. הדבר לא קרה בבת אחת, אלא בימי דור אנוש עבדו את הכוכבים מתוך מחשבה שזה רצון ה' וכבודו, כשם שהמלך מעוניין שיכבדו את העומדים לפניו. רק אחר כך, שלב אחר שלב, הידרדרו בני האדם עד ששכחו לגמרי את ה' ועבדו את הכוכבים או את הפסלים מצד עצמם (הלכות עבודה זרה א, א-ב). הר"ן [הדרוש התשיעי, בטענת הנשים הארוורות] חולק על הרמב"ם וסובר שבני דורו של אנוש עבדו עבודה זרה לא מפני שרצו לכבד בזה את ה' אלא מפני שסברו שעבודת הכוכבים היא המשפיעה שפע והצלחה לעובדיה. טעות זו השתרשה עד כדי כך שבני דורו של ירמיהו הנביא טענו כלפיו: "ומן אז חדלנו לקטר למלכת השמים והסך לה נסכים חסרנו כל" [ירמיהו מד, יח]. על ידי תיאור זה נוכל להבין את דברי הר"ן: חששה התורה, שמתוך פעולות הקשורות להשפעתם של הכוכבים והמזלות, ישכח עם ישראל, שאלוהים הוא הנותן להם כח, וכפי שכבר קרה בהיסטוריה - יקשרו את הצלחתם דווקא בעבודת הכוכבים, ואת כישלונם יתלו בעזיבת העבודה זרה ובהליכה בדרך ה', חלילה.

שאלות לדין

האם ייתכן שחכמים טעו בחשיבות שייחסו לכוכבים והמזלות?

האין זה מוזר שדרכי האמורי נאסרו רק בשל החשש שמא ימשך ליבו של האדם אחר הכוכבים?

דעת הרמב"ם
במעוננים

אָבֵל יֵשׁ בְּכָאן שְׁאֵלָה: שְׁעַם הַיּוֹת^ו שֶׁהַשְּׁלִים עֵינֵינוּ בְּמָה שֶׁנִּחְסֵר כְּשֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בְּדָרְכֵי הָאֲמֹרִי מִצַּד הַקְּדָמָת הַיְדִיעָה^ה, כִּי זֶה יִשְׁלַם בְּיוֹתֵר מִתְּקַן מִמֶּנּוּ מִצַּד הַנְּבִיא, עֲדִין יֵשׁ לְשֵׁאל: בְּמָה הַשְּׁלִימָה עֵינֵינוּ בְּשִׁאֲסָרָה לָנוּ דָרְכֵי הָעוֹנָנוֹת^ו, שֶׁהוּא בְּחִירַת הָעֵתִים^ו הַנְּאֻתִים לְכָל דָּבָר, וְדָרְכֵי הַנְּחָשִׁים^ו שֶׁהוּא לִידַע אִם יִצְלִיחַ דָּרְכּוֹ אִם אֵין. וְהִנֵּה, לְדַעַת הַרְמַב"ם^ו זְכָרוֹנוּ לְבִרְכָה (מורה נבוכים ח"ג פל"ה) אֵין זֶה שְׁאֵלָה כְּלָל, כִּי הוּא זְכָרוֹנוּ לְבִרְכָה נִמְשָׁךְ לְדַעַת הַחֲכָמִים הַטְּבַעִיִּים שֶׁסּוֹבְרִים שְׂאִין בְּכּוֹכְבִים כּוֹכֵב טוֹב אוֹ רַע כְּלָל, וְשִׁאֲנִים בְּעֵלֵי אִיִּכּוֹת^ו כְּלָל, וְשִׁכַּל מָה שִׁיחֲשָׁבוּהוּ הָאֲמֹרִיִּים בְּדָרְכֵים הֵם דָּבָר בְּטָל^ו, וְשֵׁלֹּא נִחְסֵר מֵאוֹמָה כְּשֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹתֵם הָעֵינֵינִים, וְשִׁכַּל מָה שִׁיגְזָרוּהוּ בְּעֵלֵי מִשְׁפֵּט הַכּוֹכְבִים אֵינוֹ נִמְשָׁךְ מִצַּד הַכּוֹכְבִים כְּלָל, אָבֵל הוּא נִמְשָׁךְ אַחַר דְּמִיּוֹן הָאָדָם, וְכֵל מָה שִׁיעוּרוֹ עַל זֶה מִצַּד הַכּוֹכְבִים אֵינוֹ אֶלֶא מִצַּד דְּמִיּוֹנָם בּוֹ, כְּמוֹ אֵלוֹ שִׁיִּשְׁתַּמְשׁוּ בְּגוֹרְלוֹת בַּחוּל אוֹ בְּזוֹלָתוֹ מִן הַדְּבָרִים.

דעת חז"ל שיש
אמת במזלות

וַיֵּשׁ בְּדָבְרֵי סִפְקוֹ, שֶׁמֶן הַנְּרָאָה שִׁאֲנֵינוּ כֵּן דַּעַת רְבוּתֵינוּ זְכָרוֹנָם לְבִרְכָה, שֶׁהִי הַזְכִּירוֹ בְּסוֹף פֶּרֶק "מִי שֶׁהִחֲשִׁיךְ" (שבת קנו א-ב) מְעַשִׂים רַבִּים שֶׁהַעוֹלָה מֵהֵם שֶׁהַמְּזַל פּוֹעֵל בְּאָדָם אִם לֹא שִׁישְׁנוּהוּ סְבוֹת הַמְּצוּוֹת. וְאִם כֵּן, צָרִיךְ בְּאוֹר לְמָה אֶסְרָה תּוֹרָה הָעֵינֵינִים הֵם. וְכֵשֶׁם שֶׁהַשְּׁלִימָה מָה שֶׁנִּחְסֵר מִהַקְּדָמָת הַיְדִיעָה כְּשֶׁלֹּא נִשְׁאֵל בְּאוֹב - בְּעֵינֵי נְבִיא, לְמָה לֹא חֲשִׁשָׁה לְהַשְּׁלִים עֵינֵינוּ בְּמָה שֶׁנִּחְסֵר כְּשֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בְּדָרְכֵים הֵם.

סיבת איסור
מעוננים

זֶהוּ הַתְּשׁוּבָה: שֶׁהַתּוֹרָה אֶסְרָה אוֹתֵם הָעֵינֵינִים כְּלָם וְאֵף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר שִׁימְשֹׁךְ מֵהֵם תּוֹעֵלָת, מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׁמוּשׁ בְּדָרְכֵים הֵם יְבִיא לְרוֹמֵם הַכּוֹכְבִים וּלְגַדְּלָם, וַיְהִי אֶפְשָׁר שִׁימְשֹׁךְ מִזָּה שִׁיעֲבֹדָם, כְּשִׁיחֲשַׁב שֶׁמָּה שִׁיּוֹעִיל הַכּוֹכֵב אוֹ יִזְקֵי יְהִי בְּבְחִירָתוֹ וּבְרִצּוֹנוֹ, וְשִׁכְפִי מָה שֶׁנַּעֲשֶׂה מִהַפְּעֵלִים הָאֵהוּבִים אֶצְלוֹ^ו אוֹ הַשְּׁנוּאִים יוֹעִיל אוֹ יִזְקֵי. וְזֶה כְּלוֹ טְעוֹת גָּמוּר, כִּי גַם כְּשֶׁנּוֹדָה שֶׁהַכּוֹכְבִים מְזַקְּקִים אוֹ מוֹעִילִים, אֵינִים עוֹשִׂים כֵּן בְּבְחִירָתָם, אָבֵל מִצַּד הַטְּבַע שֶׁהַטְּבַעִים ה' יִתְבַּרְךְ שִׁאֵי אֶפְשָׁר שִׁישְׁתַּנֶּה מִצַּד פְּעֻלָּתָנוּ, שֶׁכְּמוֹ שִׁאֵי אֶפְשָׁר לֹאֵשׁ שֶׁלֹּא תִשְׂרַף הַדְּבָרִים הַמְּקַבְּלִים שִׁרְפָה מִמֶּנּוּ, כֵּן אֵי אֶפְשָׁר לְמַאֲדִים שֶׁלֹּא יַחֲסֵם, וְנִמְצָא שֶׁכָּל הַפְּעֻלוֹת שִׁיעֲשׂוּ הָאֲנָשִׁים לְהַשִּׁיג רִצּוֹן הַכּוֹכְבִים הוּא דָבָר בְּטָל. וְכִדִּי שֶׁנִּנְצַל מִזָּה הַטְּעוֹת שֶׁהוּא מִין עֲבוּדָה זָרָה בְּלִי סִפְקָה, אֶסְרָה אוֹתוֹ תּוֹרָה עֲלֵינוּ, גַּם בְּחִירַת הָעֵתִים, אֵף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר שִׁימְשֹׁךְ מִזָּה אִיזָה תּוֹעֵלָת. וְהַתּוֹעֵלָת הַהִיא כְּבָר הַשְּׁלִימָתוֹ בְּכָל מְצוּוֹתֶיהָ וְאֶזְהָרוֹתֶיהָ, שֶׁאֵין סִפְקָ שֶׁהַבְּרָכוֹת וְהַקְּלוֹת הָאֲמֹרוֹת בְּתוֹרָה כְּלָן מוֹרוֹת שֶׁכְּשֶׁנִּחְזֵק בְּדָרְכֵי הַתּוֹרָה וְהַמְּצוּוֹת לֹא נִהְיָ מִשְׁעַבְדִּים לְמָה שִׁיגְזָרוּהוּ טְבַע הַמְּצִיאֹת, וְלֹא לְמָה שִׁימְשֹׁךְ מִמְּשַׁפְּטֵי הַכּוֹכְבִים. וְלְמָה הִיָּתָה הַתּוֹרָה צָרִיכָה לְבָאֵר בְּמָה יִשְׁלַם עֵינֵינוּ בְּמָה שֶׁנִּחְסֵר מִהַתּוֹעֵלוֹת הַהֵן, כִּי כְּלָל הַתּוֹרָה סוֹבֵב עַל זֶה. אָבֵל הַצָּרֵךְ לְהַשְּׁלִים הַתּוֹעֵלָת שִׁימְשֹׁךְ מִצַּד הַקְּדָמָת הַיְדִיעָה, וְהַשְּׁלִימוֹ עַל יְדֵי נְבִיא, וְרַמַּז שֶׁהַיְדִיעָה שֶׁתִּשְׁגַּע עַל יְדֵי נְבִיא שֶׁלְמָה מֵאֵד, לְפִי שֶׁהַמְּרָאָה הָעֵצוּמָה שֶׁמְשִׁיג הַנְּבִיא, הִיא שֶׁאֵין בִּיכְלֵת הַטְּבַע הָאֲנוּשִׁי לְהַשִּׁיגָה. וּלְפִיכֵךְ שֶׁנָּה בְּכָאן מָה שֶׁכְּתוּב בְּפָרְשַׁת "וְאֶתְחַנֵּן" (דברים יח טז): "כְּכֹל אֲשֶׁר שֶׁאֵלֶת מֵעַם ה' אֶלְהֵיךְ בְּחֹרֵב בְּיוֹם הַקֶּהֶל לְאִמּוֹר לֹא אֶסְף לְשִׁמְעַע אֶת קוֹל ה' אֶלְהֵי וְאֶת הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת לֹא אֶרְאֶה עוֹד וְלֹא אָמוֹת". רַמַּז בְּזֶה שֶׁרְאוּי לְסַכֵּף עַל דְּבָרָיו כְּמוֹ שֶׁצָּנָה וְאָמַר (שם שם טז): "אֵלֵינוּ תִשְׁמַעוּן" - אַחַר שֶׁהוּא מְשִׁיג מָה שֶׁאֵין בְּכֹחַ הָאָדָם מִצַּד טְבַעוֹ לְהַשִּׁיג.

שְׁעַם הַיּוֹת - למרות. **הַקְּדָמָת הַיְדִיעָה** - ידיעת העתידות. **עוֹנָנוֹת** - אלו נותני עונות שאומרים עונה פלונית יפה להתחיל (רש"י דברים יח, י). **עֵתִים** - זמנים. **הַנְּחָשִׁים** - מלשון מנחשים. **אִיִּכּוֹת** - תוכן רוחני. **דָּבָר בְּטָל** - שטויות. **סִפְקָה** - קושי. **מִהַפְּעֵלִים הָאֵהוּבִים אֶצְלוֹ** - המעשים שהכוכב אוהב. **כִּי** - הרי.

